

Οί σύλλογοι καί ή παιδεία στήν καθ' ήμᾶς Ανατολή.

Μεγάλη εἶναι ή αἶγλη τῆς παιδείας στούς ρωμαίικους πληθυσμούς τῆς καθ' ήμᾶς Ανατολῆς, τόσο ὥστε ή παιδεία γίνεται μία ἀπό τίς πύο σπουδαῖες μέριμνες τῶν κοινοτήτων.

Η παιδεία, πραγματώνεται κατά τόν 19^ο αἰῶνα μέ τούς συλλόγους. Η ἱστορία τῶν ἐκπαιδευτικῶν συλλόγων τῆς Θράκης ἀρχίζει μέ τήν ἴδρυση τοῦ "Ἐλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως" τό 1861, πού ἀμέσως ἀνέπτυξε λαμπρή δράση ὡς ὀργανωτής τῆς ἐκπαίδευσης τοῦ ἀλύτρωτου Ἐλληνισμοῦ. Γρήγορα, παρόμοιοι σύλλογοι ἰδρύθηκαν σέ ὄλη τήν Ανατολή, τήν Μακεδονία καί τήν Θράκη καί ἰδίως στήν Ανατολική Θράκη, ὅπου ὑπῆρχαν συμπαγεῖς καί ἀκμαῖοι ἔλληνικοί πληθυσμοί, ("Θρακικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Ραιδεστοῦ" 1871, "Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Ἀδριανουπόλεως" 1872). Στήν Ξάνθη, μετά τά παλιά "Ταμεῖα τοῦ Ἐλέους", τόν "Φιλεκπαιδευτικό Σύλλογο" καί τήν "Ἐταιρεία τῶν Ξένων", ἰδρύεται τό 1900 ὁ "Μουσικογυμναστικός Σύλλογος Ὀρφεύς".

Τά μέλη τῶν συλλόγων ἀποκαλοῦνταν μεταξύ τους ἀδελφοί. Οἱ τάσεις αὐτές ἐνισχύονται ἀπό τούς ἐθνικιστικούς ἀνταγωνισμούς πού ἐπικρατοῦν στή Βαλκανική πρῖν καί, κυρίως, μετά τό 1878. Η βουλγαρική ἐθνικιστική ἀφύπνιση μαζί μέ τήν ἀπειλή τοῦ πανσλαβισμοῦ, τῆς προσχώρησης στή βουλγαρική ἐξαρχία καί τήν ἀπειλούμενη ἐθνική ταυτότητα τῶν Ρωμηῶν, ὀδηγοῦν τούς Ρωμηούς ἀστούς τῆς Κωνσταντινουπόλης σέ ἀνάληψη δράσης, στήν ὀποία πρωτοστατοῦν οἱ κυριώτεροι εκπρόσωποι τοῦ παροικιακοῦ κεφαλαίου, ἄνθρωποι μέ μεγάλη οικονομική, κοινωνική καί πολιτική δύναμη.

Οἱ σύλλογοι τῆς Μακεδονίας καί τῆς Θράκης ὑποστηρίζονται ἀπό τόν "Σύλλογο πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἐλληνικῶν Γραμμάτων", πού ἰδρύθηκε στήν Ἀθήνα τό 1869 ὑπό τήν αἰγίδα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Οἱ σκοποὶ τῶν συλλόγων ἦταν κυρίως ἐκπαιδευτικοί καί ἀπέβλεπαν πρωτίστως στή μόρφωση τῆς νεολαίας καί δευτερευόντως τῶν ἐνηλίκων, φιλοδοξώντας στήν ἀνάδειξη καί τόνωση τῆς ἔλληνικῆς ἐθνικῆς ταυτότητας. Ἦταν μία ἔκφραση τῆς ἀνόδου τῆς ἔλληνικῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Στήν ἴδρυση καί τή λειτουργία τῶν συλλόγων πρωτοστατοῦσαν οἱ ἀστοὶ ἔμποροι καί βιοτέχνες μέ θαυμαστό ζῆλο καί λαχτάρα γιά τή μόρφωση τῆς νεολαίας. Η δράση αὐτή ἱκανοποιεῖ τό ἐθνικό τους αἶσθημα καί τούς κάνει ὑπερήφανους.

Εἶναι μία εἰκόνα ἐθνικῆς ἀναγέννησης καί ἀλυτρωτικῆς συνείδησης. Οἱ Ἕλληνες εἶναι περήφανοι γιά τούς συλλόγους τους καί ή δράση τους εἶναι στά μάτια τους μία ἀπόδειξη τῆς ἰδιαιτερότητας τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς ἱστορίας τους.

Η ἀφύπνιση καί ἐνδυνάμωση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητας τῶν ρωμαίικων πληθυσμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀκολουθεῖ παράλληλο δρόμο μέ τήν ἀναπτύξη τῶν ἐθνικισμῶν στή Δυτική Εὐρώπη, ἀλλά ἔχει διαφορετικό περιεχόμενο. Μέσα στά σκοτάδια πού τούς ἀπειλοῦν καί τούς περιβάλλουν, λάμπουν καί ἀκτινοβολοῦν γιά τούς Ρωμηούς οἱ ἔλληνικοὶ αἰῶνες. Τήν ἦττα, τήν ταπείνωση καί τήν ἀμάθεια, ἀκολουθοῦν ή αὐτοσυνείδηση καί ή ἀναγέννηση.

Μέσα από τή λαμπρότητα τής εκκλησίας, τής ιερατικής γλώσσας και του βυζαντινού τυπικού, επιμένει σταθερά τό αυτοκρατορικό παρελθόν, ή νοσταλγία τής μεγάλης Ρωμανίας και τής ανωτερότητάς της, πού υπόσχεται τή βέβαιη ανόρθωση μέσα από τήν κατάπτωση και τήν τυραννία. Πρόκειται για μία έθνοτική αναβίωση και τή βεβαίωση τής έθνικης ταυτότητας τών Ρωμηών, ή όποια πιστή στην παράδοση, αγνοεί και περιφρονεί τίς φυλετικές καταβολές και στηρίζεται σέ πανίσχυρους ακατάλυτους μύθους.

Ό Γάλλος αρχαιολόγος A. Dumont, κατά τήν αρχαιολογική περιήγηση τής Θράκης τό 1868, διαπιστώνει πώς οί Έλληνες κατόρθωσαν μέσα στίς αντιξοότητες νά κρατήσουν τή γλώσσα τους και τόν πολιτισμό τους.

Χαρακτηριστική είναι ή ζωντανή σχέση τής Έλλήνων μέ τή λόγια παράδοση και ή επιβίωση ενός ήθους, πού έδράζεται σέ μακραίωνες και δοκιμασμένες πολιτισμικές παραδόσεις. Στίς βάσεις αυτές, ή έγκύκλιος παιδεία δημιουργεί τίς προϋποθέσεις για πνευματική άνθηση και προσφέρει στέρεη γνώση.

Έντύπωση προκαλεί τό 1871 στόν ανταποκριτή τής γαλλικής "Επιθεώρησης τών Δύο Κόσμων", ή προσήλωση τών Έλλήνων στην παιδεία[1]. Χαρακτηριστικά αναφέρει ότι, σέ άσημο χωριό τής περιφέρειας τής Ραιδεστού, ό ταπεινός δάσκαλος διαθέτει προσωπική βιβλιοθήκη μέ κείμενα τών Έλλήνων κλασικών. Μένει κατάπληκτος από τήν έμμογή τών Έλλήνων νά διαφυλάξουν τήν έθνική τους πολιτισμική ταυτότητα. Η παρουσία μιās έλληνικης εκλεπτυσμένης κοινωνίας είναι κυρίαρχη. Αναφέρει χαρακτηριστικά ότι οί Βούλγαροι τύπωσαν τό πρώτο βιβλίο στή γλώσσα τους, μόλις τό 1806.

Όπως φαίνονται σήμερα, οί σύλλογοι και ή ανάδειξη τής παιδείας ως πρωτεύουσας αξίας ήταν αποφασιστικές προσπάθειες για τήν αυτογνωσία και πιστοποίηση τής έθνικης και τής πολιτισμικής ταυτότητας του έλληνικού πληθυσμού τής Όθωμανικης Αυτοκρατορίας, μέ προοπτική τίς μεγάλες και δραματικές ανακατατάξεις τών αρχών του 20^{ου} αιώνα.

Δημήτρης Μαυρίδης

<http://rodosto.blogspot.gr/2010/09/blog-post.html>